

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ОН-ЛАЙН ФОРМАТІ

Протягом останніх п'яти років у всіх сферах життя українських громадян відбувалися карколомні зміни. Спочатку ці зміни були обумовлені глобальною пандемією Covid-19, а потім, коли ситуація в країні почала потроху виправлятися, почалася повномасштабна воєнна агресія Росії проти України. У цих умовах для того, щоб продовжувати процес навчання і при цьому якомога надійніше захистити всіх його учасників, заклади освіти усіх рівнів на Сході та Півдні України були змушені перейти на дистанційну форму навчання, обравши, при наявності технічних можливостей, он-лайн формат.

Ці зміни в реалізації навчального процесу відчули на собі всі його учасники: від учнів молодших класів до професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів. І це пов'язане не стільки з необхідністю пристосовуватися до організаційних особливостей он-лайн навчання, скільки з великим психологічним навантаженням. Тут і хвилювання за свою долю та за долю рідних і близьких, і вимушена самоізоляція, що дуже важко перенести школяреві, оскільки спілкування з однолітками здійснюється лише у соціальних мережах, і то у найкращому випадку. У цих умовах дуже важливо проводити моніторинг потреб учасників освітнього процесу. Це необхідно не тільки для того, щоб мати змогу здійснювати своєчасне керування цим процесом, але й для надання психологічної підтримки, якої потребують і викладачі, і студенти. А вирішення цієї проблеми дуже важливо для підвищення ефективності навчання. У зв'язку з цим у даному дослідженні основна увага приділяється визначенню способів, здатних покращити психологічний та емоційний стан школярів і студентів при он-лайн навчанні в умовах активних воєнних дій в Україні.

Відмова від звичної форми навчання “face-to-face” змусило навчальні заклади шукати інші форми навчання, які могли у цих умовах забезпечити якість освіти. Більшість навчальних закладів перейшло саме на формат он-лайн навчання, коли навчання відбувається через Інтернет у режимі “here and now”. Протягом заняття у синхронному форматі студент має можливість безпосередньо спілкуватися з викладачем, задавати питання та обговорювати проблеми так само, як це відбувалось би при навчанні у форматі “face-to-face”. Крім того, протягом заняття здійснюється відеозапис, що дає можливість опрацювати навчальний матеріал в асинхронному режимі.

З психологічної точки зору у звичайних умовах он-лайн навчання має певні переваги, серед яких виділяють комфортні умови перебування вдома, у звичній атмосфері, відсутність зайвих витрат часу на дорогу, а при навчанні в асинхронному режимі, то нема прив'язки і до певного часу. Отже такий формат навчання почав розповсюджуватися ще задовго до пандемії Covid-19 [1]. Особливої популярності набули курси від провідних університетів світу на платформах масової онлайн освіти такі, як Coursera, Prometheus, Udemy, edX. Однак у тих умовах людина обирала цей формат навчання свідомо. При бажанні вона могла навчатися в форматі “face-to-face” і найчастіше так і навчалася, а платформи масової онлайн освіти давали можливість ще і отримувати інформацію від провідних фахівців у певній галузі, мати якісний освітній контент незалежно від місця свого знаходження.

Зовсім інша ситуація склалася зараз в Україні, коли вибір формату он-лайн навчання є вимушеним. Студенти знаходяться в стані перманентного стресу. Стрес може бути пов'язаний з безпосередньою загрозою життю, ізоляцією від зовнішнього світу, що залишає людину наодинці з його проблемами особистісного характеру та проблемами, що пов'язані з навчанням. Спілкування у форматі відеоконференцій не може повністю замінити реальну комунікацію. Коли ви говорите із комп'ютером, а не людиною, то не вступаєте з нею у невербальну комунікацію та не відчуваєте її енергетичного поля. Подібне спілкування може бути виснажливим. Воно не сприяє товарищкості, особливо якщо замість реальної людини виставлено її фото. Частково це можливо подолати завдяки створенню групових чатів у Viber чи Telegram для неформального спілкування студентів між собою та з викладачем.

Такий підхід сприяє об'єднанню студентів у межах групи, в результаті чого командне навчання діє як позитивний механізм для всіх учасників, підвищуючи, у тому числі, й академічну успішність. Однак деякі студенти потребують більшої уваги. Серед них чимало тих, чії родичі та друзі перебувають на окупованій території або захищають Україну в лавах Збройних Сил, і страх за долю близьких людей створює додаткове навантаження на психіку. Хоча педагог і співчуває студентам, але він не психолог, тому необхідно організовувати психологічну підтримку з боку фахівців.

Зараз в Україні діє програма ментального здоров'я «Ти як?» [2], що покликана створити систему сервісів і послуг, які зможуть різними способами та дієвими механізмами підтримати українців у складні часи повномасштабної війни. У контексті реалізації програми «Ти як?» на базі ННМЦ «Університетська клініка» Харківського національного медичного університету створено Центр психічного здоров'я, діяльність якого спрямована на розбудову системи психічного здоров'я, а також на проведення освітньої діяльності у сфері психічного здоров'я та здійснення психосоціальної підтримки в рамках програми Self-Help Plus.

Аналогічну підтримку своїм студентам і викладачам вже здійснює чимало університетів України, але програма Self-Help Plus не тільки призвана допомогти, але й навчити людину самостійно справлятися зі стресовими ситуаціями. Для студентів і викладачів це дасть можливість зосередитися на навчанні, а саме якісна освіта, що орієнтована на результат, тобто на формування людського потенціалу країни і створення умов для його подальшої капіталізації, є запорукою переходу українського суспільства до реалізації концепції сталого розвитку і в подальшому створює умови для вступу України до Європейського Союзу.

Література:

1. Northey G., Govind R., Bucic T., Chylinski M., Dolan R., and van Esch P. The effect of “here and now” learning on student engagement and academic achievement. *British Journal of Educational Technology*. 2018. Vol 49. No 2. P. 321–333. DOI: <https://doi.org/10.1111/bjet.12589>

2. Ти як? Всеукраїнська програма ментального здоров'я. URL: <https://www.howareu.com/> (дата звернення 20.10.2023).

Під керівництвом: доц. каф. Практичної психології, Т.С. Сапельнікової